

Antonín Szkandera

Račí zkouška

Kopec za kopcem jakoby těsně za sebou kráčí nad údolím. Vždycky mi připadá, že pahorky tlačí na sebe, spěchají k sousední vesnici a pak až někam do dále, k šedému horizontu. Hovořím s nimi mlčky každý den. Vím, co znamená, když jsou lesy na jejich stráních zahaleny v mléčné mlze, namodralé či tmavě zelené, nebo se zdají být blízké či vzdálené. V každém jednotlivém případě lze z těchto úkazů dedukovat vývoj počasí. Pokud mi například připadají téměř černé, je jasné, že za necelou hodinku bude pršet. A takové jsou i dnes. Mé domněnky potvrzují i podhorské louky a pláně, které se jen na chvíli rozzáří jasně, když se slunce ráno přehoupne přes hory a lesy. Paprsky krátce přikryjí i několik nízkých venkovských domků a nestačí se ani pořádně zchladit ve studených vlnách horské řeky. Ve větvích stromů zašumí vítr a slunce se schová za první mraky na obloze. Z těch ještě nikdy neprší, připomínám si slova své babičky. „To až začne vát vítr ze západu, přinese s sebou mraky plné deště,“ opakuje. Má pravdu.

Irena, spolužačka z vysoké školy, sedí u řeky v mé rybářské židliče, na kolenou má tašku, na ní položený sešit a zaznamenává si poznámky k seminární práci z psychologie.

„Nevadí ti, že tě otravuji na rybách?“

„Ne.“

„Bez tebe bych to nesvedla...“

Obloha nad údolím, obtěžkaná mraky, již těmi „západními“, visí nízko nad zemí. Rychle a hrozivě černají, zdají se být skoro zralé k prasknutí. Vítr stále hlasitěji a pronikavěji nařiká v korunách stromů. Poněkud se uklidní až tehdy, když se z oblohy spustí první provazy vody.

„Není ti zima?“ zeptám se Ireny.

„Ne.“ Její zuby dají jinou odpověď, nepodaří se jí zabránit, ať hlasitě nedrnkotají.

Představuji si, že pluji na loďce po naší řece, Irena sedí vedle mne promrzlá, hladová. Zatinám zuby, opírám se ze všech sil do vesel. Rychleji, popoháním sám sebe, rychleji ke břehu, ať nenastydne.

Pojednou protne vzduch nějaký předmět a zasviští skoro stejně, jako když zatřepetá křídly padající pták, ozve se hlasitě plesknutí. Dívce se spustí z očí potůčky slz, pravá ruka zůstane natažená směrem k vlnám na řece, na nichž se houpe sešit, než ho za pár okamžiků pohltí zpěněná voda, zmizí nenávratně i s její seminární prací.

Držím nad Irenou deštník a sám jsem mokrý. Košile a krátké kalhoty mi dokonale přilnou k tělu. Proudý vody se lijí na mě, pruty, podběrák, batoh s rybářským náčiním, na zemi rozložené návnady pro ryby.

Smích mě vytrhne ze snění, kousek odtud se při pohledu na nás dva popadá za břicha skupinka rybářů. Zvednu ze země kámen, napřáhnu se, ale Irenina ruka mě zastaví.

„Nech je, Honzo. Nestojí ti za to.“

Rozhlížím se okolo, hledám u řeky svého dědu. Jsem zvědav, zda z křoví na mě na zlomek vteřiny nevykoukne jeho milá, usměvavá tvář, nebo neustále rozčepýřená, neučesaná hlava. Nejdůležitější je pro něho vidět příběhy na vlastní oči, mít dokonalý přehled, vědět, kde jsme, co zrovna dnes u vody s Irenou děláme, nejlépe i slyšet, o čem mluvíme. Divím se, že ho tentokrát nepostřehnu, ale jsem přesvědčen, že někde je dobře schovaný, sleduje nás zpovzdálí, nemůže přece u ničeho chybět.

„Pojď,“ zašeptám Ireně do ucha, „přečkáme bouři u dědy na chalupě. Jsem s ním domluvený, mám klíč...“

„Jo, běžíme,“ odpoví.

Ani si neuvědomuji, že nechávám své rybářské náčiní u vody...

♣ ♣ ♣

Krajina vzdychá hromy a blesky, den ztmavne, změní se během několika málo okamžiků v podvečer, než doběhneme k staříčké dřevěné chaloupce mého dědy a já s námahou odemknu mohutné vstupní dveře.

Dívka zčistajasna zaječí, zařve tak silně, že málem se dům zatřese v základech, jen když překročí vysoký práh do chodby a udělá něco málo kroků. Skočí mi do náruče a drží se mě křečovitě jako klíště. Připadá mi, že mě každou chvíli udusí, utáhne mi ze svých paží smyčku kolem krku. A nejen to – úlek, strach a šílenství v jejích očích do ní vlévá nesmírnou sílu, která mě chce úplně dokola omotat, stlačit zepředu a zezadu na placku a vymáčkat ze mě život. Její ruce jsou tvrdé a nepoddajné, připomínají ocelové kleště, které si se mnou hrají jako s pápěřím. Chrčím, sípím, nemohu dýchat, mluvit, natož se bránit.

Náhodný spletenec dvou těl nepovoluje. Stejně tak jako na palcích u obou Ireniných nohou přísátá obrovská klepeta raků... Jsou jich v předsíni chalupy desítky, lezou jeden přes druhého. Nás dva, narušitele jejich území, ihned nemilosrdně trestají. Marně se je dívka snaží setřást a příšerně vriská. Ozvěna jejího hlasu se vrací až někde z podhůří Gírové, několikrát se ještě odrazí od níže položených zalesněných pahorků, než se prožene údolím, v úzkém a dlouhém průsmyku, a ztichne. Rozsívá děs v krajině, která se už odpoledne předčasně ukládá ke spánku.

S úlevou pozoruji, že brzo už nejsem v krutém sevření, krunýř kolem mého krku, prsou a celého těla povoluje, mohu se i nadechnout. Mizí křečovitost v Ireniných rukách, stres z její tváře, roste v ní pocit lehkosti, uvolněnosti, pohody, klidu, bezpečí a kupodivu i ticha. Zoufalé výkřiky se neozývají, neděsí krajinu, nelapají divoce po dechu. I moje nádechy a výdechy nejsou trhavé a plné úzkosti, zklidňují se, ztiší a jsou pravidelné, kopírují náhle vzniklou jednotu.

Vdechuji její vůni, energii, která se v ní rozlévá při každém pohybu, sílí a mohutní, vidím jiskřičku v očích i úsměv, úplně ji mění, zjasní, zkrásní, rozzáří. Ještě nedávno toužebné pohledy, slova, doteky přerůstají v bouři, která neděsí, nebolí, ale sblížuje...

Nic z náhle vzniklého opojení zatím neznám, netuším, nejsem schopný ho ani vymyslet, připravit, naplánovat, ale zřejmě má právě mě navštívit poprvé.

Objímá mě žena, probouzím se v jiném světě...

Kolotoč Ireniných pomněnkových očí, větru a zavěšených raků na jejích nohách se nezastaví. Letím, houpu se s ní po předsíni i dvoře odpoledne, celou noc, k ránu pak po louce a snad i po vodní hladině.

„To se chce alespoň trochu starat o své věci,“ vítá nás rybář u vody.

Nevnímám jeho slova, jejich obsah, nevšímnu si ani, když dotančím s dívkou k řece, na místo, kde včera ponechám udice, batoh a všechny možné i nemožné rybářské věci, že voda mi opravdu všechno vezme, odnese s sebou a ponechá jen velký silonový sak na ryby a dvě vidličky, kolem nichž se nashromáždí snad metr vysoká halda úlomků větví, klacků, šišek, pet lahví, několika plechovek a dokonce i drátěná dvířka z králíkární...

Je pokaždé pravda, co vidím, slyším a cítím? Postačí mít oči k vidění, uši k slyšení a ruce k cítění – jak ráda tvrdí babička. Zřejmě ne vždycky má pravdu, skutečnost může být i jiná, než na první pohled vypadá. Třeba se nám zdá, že sevření klepety raků působí bolest. Ano, někdy určitě, jindy zase ne... Moje i Irenino společné tajemství to potvrzuje... Obrovská síla mě i ji roztočí, pobídne k tanci, dokola vlají její šaty i pověšení na palcích nohou raci jako ozdoby. Jejich stisk ji dávno nebolí... Stejně tak nás oba nestudí, ale naopak příjemně chladí, mokrá trička, kalhoty, plné boty vody.

Tančím s Irenou, anebo se kolem mě točí a v šíleném tempu utíká celý svět? Předsíň, dvůr před chatičkou, pole kolem, voda, měsíc, vstávající brzo ráno slunce mě objímají a já objímám je. Nebo mě objímá někdo milý, můj velký sen? K tomu mi ještě zpívá vítr s cvrčky a kuňkají žáby. Svět se mi přiblížil na dosah ruky, je se mnou, má stejnou radost jako já. On nejlépe ví, kde se ve mně bere ta síla, co mi pomáhá létat...

„Bez udic jste tady úplně zbyteční,“ směje se rybář, „i když, kdoví, vy je zřejmě vůbec nepotřebujete...“

Opravdu mi dnes udice ani trochu neschází, jsou mi naopak k ničemu, stále pokračuje náš tanec s raky. Slunce je už probuzené, spěchá k horizontu a sklání se společně se mnou k rose v trávě vpletené, nejen já, i ono hledá ty moje dvě pomněnky..., chce také vzhlížet do bleděmodrých kapiček očí a rozumět jim mlčícím... Zatoulají se někde na louce ve vysoké trávě...

Do toho hledání se vmísí cizí, rušivá slova: „Dělali byste mi dozor, prosím vás?“

Stojí před námi kluk v pruhovaném tričku, běžových trenkách, s gumovými zelenými kečkami na nohou a malou udičkou v ruce. Opakuje několikrát svou prosbu, sklání se nad námi, ať lépe slyšíme, obchází nás trpělivě dokola, nesměle se dotýká mého i Irenina ramene.

Pro mě jako když přichází před námi není. Co nechci slyšet, neslyším, co nechci vidět, nevidím. Co se mě a mé dívky netýká, jde jaksí stranou, je mimo mě nebo pro mě neexistuje. Chráním se před tím, co je mi cizí, odporné, hnusné nebo jenom vlezlé, nepříjemné, lhostejné. Musím se tak chovat, když mě zrovna přitahuje sen, po němž dlouho toužím... Je pro mě silnější, než cokoli jiného, vtáhne mě do svého děje a nepustí... Obyčejné zvuky, tóny, hovory mě nemohou zaujmout, získat mou přízeň.

Proberu se až tehdy, když se ozve rybář odvedle: „Musíš pořádně křičet, chlapče. Vidíš přece, že jsou do sebe zahleděni, až hrůza...“ Tentokrát se jeho hlas už nesměje, ale řve, stává se dunivou silou, hlasnou troubou, která se prožene jako uragán údolím, zastaví se v okolních lesích a hledá tam svou odezvu, spolehlivě mě už probere, vystraší, zacloumá se mnou, zatřese, rozbuší nejistotou moje srdce.

„Jasně,“ vzpamatuje se první Irena. „To víš, že jo, rádi tě pohlídáme.“

Cítím stále silněji a hlouběji jen ji, nikoho jiného a nic okolo mě. Neumím ani popsat, zda mám krásný sen či ne, splétám dohromady příběh, který si hodně přeji, někdo mi ho promítá na plátno, nebo existuje doopravdy, žiji skutečný život, uvízl jsem v něm, zapletený, zamotaný v pavučině, kdy nevnímám čas, minuty ani hodiny, nic mě nemůže odlákat někam jinam. Ani pořádně urostlý kapr pověšený na prutu!

Nevšimnu si ani, že chlapec nemá žádný vak s návnadami, jako všichni rybáři obyčejně mívají, ale jen malou kuličku těsta žlutavé barvy – tak akorát do jeho dlaně. Usedne vedle nás do trávy, nahodí udici kousek od břehu.

„Pomoc!“ rozkřičí se za pár minut, volá zprvu tiše, pak zoufaleji, až nakonec se zběsile rozeře a já nereaguji, nic neslyším, nevnímám. Mám před očima jiný obrázek... Každý snad

pochopí, že o ničem jiném nemohu uvažovat, všechno další musím odložit. Na nic jiného nemám ani čas.

Opět zasáhne hlasná trouba vedle, spolehlivě mě i Irenu probudí, dává nám strohé a naléhavé pokyny: Vzpamatujte se, nespěte! Nevidíte, co se vedle vás děje! Nemůžete stát stranou! Musíte pomoci! Prikazuje nám, co zrovna máme dělat: „Sakra, vždyť ta ryba toho kluka utopí!“

Procitnu a koukám, že kluk se urputně drží udice, ryba ho pomaličku táhne ze břehu do vody, je v ní zprvu po kolena, pak po pás, po krk a nakonec se poslušně položí na její hladinu, pluje dál a dál od břehu, jako když se učí plavat...

„Tak mu konečně pomozte!“ ohluší mohutný hlas rybáře celé údolí.

Skočím do vody, udělám několik desítek rychlých temp, než chlapce dostihnu a vytáhnu postupně na břeh nejen jeho s udicí, ale hned potom i candáta, který měří 72 centimetrů.

Kluk je rozrušen, drnkotají mu zuby, třesou se jeho ruce a nohy, jako když má každý okamžik upadnout, zhroutit se a už se nikdy nezvednout. Zničehonic zadržává, dělí nepřírozeně slova, zajíká se. „To..., to.... jsem je...ště nevi...děl, tako...vou ry...bu,“ rozklepe se strachem. Není schopen nahodit svou malou udičku podruhé.

„Sed', odpočiň si,“ hladím ho po vlasech. „Já to udělám..., ale lovit už budeš sám!“

„Jo, jo...,“ třese se jako osika, je bledý, s těžší lapá po dechu. Roztočí se kolem něho svět, upadne na zem a musí se křečovitě držet trsů trávy. „Tako...vá tlama, jde z ní děs...“

Můj sen pokračuje, zase jsem mezi lidmi u vody a ve skutečnosti bez nich. Zdá se mi, jako když si najednou prohlížím své minulé myšlenky, které postupně strádám, shromažďuji o Ireně, jak si ji představuji, čím mě přitahuje, proč po ní toužím. Připadá mi, že se pomalinku začínají naplňovat. Už ji jenom nehledám, nejsem často i smutný, že je mi vzdálená, mám ji konečně vedle sebe, v náručí. Ale i přesto mě někdy přepadnou chmurné myšlenky – co když mi znenadání zmizí, změní se, vytratí se v ní touhy, co jí ke mně přitahují...

Že se cosi vedle mě děje, nemám možnost ani čas postřehnout, natož pozorně sledovat, na to mě pravidelně a důrazně upozorňuje rybář vedle. Je pro mě odporný, nemilý, nezvaný host, někdo, koho nečekám a nevítám. Vměšuje se do mého příběhu, ruší jej a ničí, vnucuje se v nejnevhodnější chvíli. Jeho brutální, zlý, hnusný a hrubý hlas, narušujícího můj klid a pohodu, mnou pokaždé odporně otřese. Jsem už z něho zoufalý, naštvaný a zlý, hotový také křičet a klít. Tentokrát se na mě i Irenu rozčílí: „Nechte toho cizmání, to toho nemáte dost! Běžte hned pomoc tomu klukovi!“

Chlapec při zdolávání druhé ryby podklouzne, upadne, leží v blátě, řve „pomoc!“ a rukou zoufale ukazuje na udici, která se mu vysmekne a centimetr po centimetru se posouvá směrem

k vodě. Zvednu se, přiskočím k jeho prutu a za okamžik musím s úžasem konstatovat: „Tento candát je ještě o deset centimetrů delší. Ty máš ale kliku, kluku jedna!“

„Kluk chytil za chvílička dva candáty,“ kroučí nevěřičně hlavou Irena. Je to její jedna z mála vět od včerejšího odpoledne. Zřejmě nemá potřebu nic zbytečného říkat. „Ten má nejen štěstí, ale i zázračné těsto...“ vzdychne.

Stejně jako my, pomyslí si, ale u nás je tomu trochu jinak..., máme poněkud jiné štěstí, stane se nám docela jiný zázrak... Nicméně všichni jsme šťastní – on i my...

„Co se divíte,“ směje se mě i Ireně rybář vedle, „když nemáte nahozeno, nemůže vám nic přijít... To dá rozum!“

Omyl pane, chce se mi oponovat, i k nám od včerejška mnoho krásného přichází, i přesto, že jsme u vody jen nalehko, bez udic... Nemusíme mít ani nahozeno...

Kluk se zatím pomalu zvedá ze země a v jeho očích se zračí strach. „Tako...vé ryby,“ třesou se mu ruce i nohy. „Jak je unesu...“

„Žádný strach,“ říkám mu. „Sbal si udici. Já ryby připravím na cestu... Mám tady na ně silonový vak. Do něho se vlezou a dají se pohodlně odnést. Půjčím ti ho.“ Jen obrovský pytel z umělé hmoty a dvě vidličky mi včera při bouřce neodnese voda.

Chlapec odchází shrbený pod nákladem.

Všichni rybáři dokola se slétnou jako supy na jeho návnadu. Někteří z nich jsou spokojeni, podaří se jim získat malinkou kuličku nebo jen její drobek, právě tak akorát na háček, většina je našťavaná, zlostně pokřikuje a nadává, už na ně totiž nic nezbude. Šťastnější rychle zkoušejí klukovo zázračné žlutavé těstíčko. Nikdo však nic neuloví – ani candáta, ani žádnou jinou rybu.

Ještě snad po několika letech poslouchám historky, jak jiní rybáři byli při tom..., každý z nich klukovi pomáhá..., nikdo na jeho těsto nic neuloví...

„Vy tomu nevěříte?“ ptají se mě.

„Ale jo, věřím...,“ odpovídám. Vždyť i já u tohoto příběhu jsem, i když ne všechno kolem sebe zahlédnu, mám úplně jiné starosti...

Ať se děje kdykoliv později cokoli, ať mě život zavede kamkoli, nic se mezi mnou a Irenou nemění, jako když pokračuje krásné odpoledne, večer, noc i svítání plné raků, které mě s ní sblíží, pomůže mi ji najít. Odvíjí se nám před očima příběh na chodbě dřevěnice, dvoře, louce, u řeky. Nic jiného pro nás neexistuje.

Raci mě i ji nejen spojují, ale dávají nám i sílu překonávat a smát se překážkám, drobným problémům, šrámům a štípancům.

Vzpomínám, jak mi děda kdysi dávno, když se ještě setkávám s Irenou jako student, tajemně šeptá: „Musíš mít ženu silnou, pořádnou, žádnou shnilou hrušku...“

Ale jak má člověk poznat, že nachází pravou?! Je vůbec možné se správně rozhodnout? Nevím, zřejmě stěží. Můj příběh se naštěstí vyvíjí beze mě, aniž o čemkoli uvažuji, přemýšlím a vymýšlím plány. Jsem skálopevně přesvědčen, že život se ani mě, ani mé dívky na nic neptá, nečeká na naše slova a rozhodne sám za nás.

Až jednou se já i Irena dozvíme pravdu, prozradí nám ji babička u nedělní kávy a bábovky.

„Víte, moji milí, jak to s těmi raky ve skutečnosti bylo?“

„Náhoda,“ odvětí bez přemýšlení Irena, „co jiného...“

„Přesně tak,“ dodávám.

„Ne, ne. Moc se oba pletete, život nic nerozhodl sám za vás. Poslouchejte, jak to doopravdy bylo. Budete moc překvapeni. Nejdříve ale musím vyprávět o tom, co se stalo desítky let předtím. Děda mého chlapce šel s baterkou na lov raků a přinesl jich domů plný košík. Něco ještě s chlapy vypil, na úlovek zapomněl a šel si lehnout. Raci se rozlezli po kuchyni. Ráno jsem se chystala vstát, abych udělala snídani, a když jsem se dotkla nohama podlahy, strašlivě jsem zaúpěla a celý dům byl pojednou vzhůru. Rak se mi přísál k palci... Děda se tomu smál: Snad jsi mi ty ubohé raky nepošlapala! Ale hned dodal, že jsem dobrá, prošla jsem zkouškou a že můžeme konečně chystat svatbu.

A stejný šprýmař byl i můj muž, váš děda. Šeptal mi jednou pobaveně a s úsměvem do ucha: Víš, zkusím to s těmi raky, jako kdysi můj děda, abych si byl jist, že si ten náš kluk vybral dobře. Když mu ta jeho dívka po té příhodě s raky neuteče, něco v ní silného a správného opravdu bude, může být třeba i dobrou ženou.“

„Tak takhle to bylo,“ zírá překvapeně Irena, „vy jste prošla tou zkouškou tehdy, já nedávno...“

„Přesně tak, holka...“

Způsob zkoušení žen, zda jsou vhodné pro život či nikoli, se v našem rodu jaksi dědí... Jen mi není jasné, kde v dnešní době sehnal děda tolik raků... V řekách je jich žalostně málo...

Všude zní můj i Irenin račí příběh, je ho plno na celý náš život. Pořádně se změní a zvětší i podhorská dřevěnice, musí přece pojmout i naše tři kluky...